

УДК 81'373
DOI 10.32999/ksu2663-3426/2019-1-51

ЕМОТИВНА ЛЕКСИКА РЕЛІГІЙНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ЄВАНГЕЛІЯ “DAS NEUE TESTAMENT”)

Романова Наталя Василівна,
доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри німецької та романської філології
Херсонський державний університет
vissensvelt@gmail.com
orcid.org/0000-0002-7444-3811

Стаття присвячена дослідженню емотивної лексики в сучасному німецькомовному релігійному дискурсі. Метою студії є окреслення парадигми лексичних одиниць, що позначають емоції людини та визначення їхньої семантики в емпіричному матеріалі. Під час дослідження використано як загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння) методи, так і спеціальні лінгвістичні, зокрема контекстуальний аналіз для з'ясування семантичного потенціалу емотивної лексики, дистрибутивно-валентний аналіз для встановлення позиції і взаємодії емотивної лексики з іншими словами лексико-семантичної системи сучасної німецької мови, аналіз словникових дефініцій для підтвердження змістового наповнення феномена, метод кореляції мовних і позамовних чинників для реконструкції емоційної картини етносу. Результати дослідження охоплюють уточнення поняття «релігійний дискурс», простеження структури та висвітлення основної тематики Євангелій, виявлення понад 25 семантичних підтипів емотивної лексики, їх лінгвістичних механізмів; репрезентацію прагматичного потенціалу елементів, що корелює із лінгвістичним контекстом та стилістичним. Лінгвістичний контекст конкретизує значення певного емотиву, стилістичний – розширює, доповнює і реалізує нові оказіональні конотації відповідно. У межах того чи того контексту можливі варіанти семантичного впливу на актуалізацію значень емотивної лексики: контекст впливає на значення елемента, змінюючи його на нове, елемент впливає на контекст, привносячи емоційний компонент у його структуру, контекст і елемент рівною мірою впливають один на одного. Доведено, що емотивна лексика є носієм емоцій надприродних (Бога, Сина Божого, Ангелів) і природних (учнів Ісуса, апостолів, можновладців, пересічних людей) істот, функціонує згідно з формулами «чуже – своє», «сакральне – профане», «священне – несвященне», «Боже – людське», «духовне – бездуховне», «раціональне – емотивне». Висновуємо, що релігійний дискурс тісно пов'язаний із морально-духовним аспектом, який акумулює авторський задум, авторські емоції та визначає обсяг і зміст досвіду автора, сформованого на новій ідеї, нових цінностях – любові до ближнього. Емотивна лексика бере активну участь у творенні емотивно-оцінного поетичного тексту й словесного поетичного образу емоцій, впливає на ступінь сприйняття останніх, дає змогу систематизувати знання етносу про емоції теїстичної категорії.

Ключові слова: емоція, словоформа, семантика, семантичний підтип, лінгвістичний контекст, стилістичний контекст.

EMOTIVE VOCABULARY OF RELIGIOUS DISCOURSE (BASED ON THE GOSPELS “DAS NEUE TESTAMENT”)

Romanova Natalya Vasylivna,
Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor the Department of German and Romance Philology
State University of Kherson
vissensvelt@gmail.com
orcid.org/0000-0002-7444-3811

The article is devoted to the research of emotive vocabulary in the modern German religious discourse. The purpose of the studio is to outline the paradigm of lexical units, which denote the emotions of a person and their semantics in empirical material is determined. In the course of the study, both general scientific (analysis, synthesis, comparison) methods and special linguistic methods were used, including contextual analysis to find out the semantic potential of the emotive vocabulary, distributive-valency analysis for establishing the position and interaction of the emotive vocabulary with other words of lexical-semantic systems of modern German language, analysis of vocabulary definitions to confirm the content of the phenomenon, the method of correlation of language and extra-language factors for the reconstruction of the emotional picture of the ethnos. The results of the study include clarifying the concept of “religious discourse”, tracking the structure and coverage of the main topics of the Gospels, identifying more than 25 semantic subtypes of emotive vocabulary, and their linguistic mechanisms; representation of the pragmatic potential of the elements, which correlates with the linguistic context and stylistic. Linguistic context specifies the meaning of a certain emotion, stylistic – expanded, complemented and

implemented new occasional connotations, respectively. Within the context of the context, variants of semantic influence on the actualization of the meanings of the emotive vocabulary are possible: the context affects the value of the element, changing it to a new element influences the context, introducing the emotive component into its structure, the context and the element affect each other equally. It is proved that emotive vocabulary is the bearer of emotions of supernatural beings (God, Son of God, Angels) and natural (disciples of Jesus, apostles, powers, ordinary people) creatures, functions according to the formulas "alien – their", "sacred – profane", "holy – no holy", "God – human", "spiritual – godless", "rational – emotional". We conclude that religious discourse is closely linked to the moral and spiritual aspect that accumulates the author's idea, author's emotions and determines the volume and content of the author's experience, formed on the new idea, new values – love for the neighbor. Emotive vocabulary takes an active part in the creation of emotionally valued poetic text and verbal poetic image of emotions, contributes to the degree of perception of the latter, makes it possible to systematize the knowledge of the ethnos about the emotions of the theistic category.

Key words: emotion, word-form, semantics, semantic subtype, linguistic context, stylistic context.

1. Вступ

Емотивна лексика – явище унікальне, бо в ній закарбовані наївні, наукові (спеціальні) й лінгвістичні знання певного етносу про емоції. Емоції, за визначенням психологів, є короткочасними ситуативними реакціями організму на зовнішній або внутрішній подразник (Формановська, 2005: 111). Крім того, емоції і самі породжують певні ситуації, виконують функцію каталізатора креативних здібностей людини (Безугла, Романченко, 2008: 77).

Звідси розмаїття напрямів у дослідженні феномена. Йдеться про онтологічний напрям, у річищі якого дослідники намагаються визначити природу емотивної лексики (А. Вежбицька, К.М. Галкіна-Федорук, К.О. Ердман); гносеологічний, де ставлять питання про доцільність виокремлення та вживання емотивної лексики (Аристотель, Варон, Цицерон); когнітивно-комунікативний, представники якого розглядають структуру, семіотику, семантику, функції, прагматику емотивної лексики (Л.Р. Безугла, О.Б. Клевцова, І.О. Романченко, В.І. Шаховський); порівняльно-історичний, що спонукає дослідників до студіювання емотивної лексики в динаміці та її розвитку (Ю.І. Гамаюнова, М.В. Гамзюк, Н.В. Романова); перекладознавчий, орієнтований на відтворення національної специфіки й особливостей емотивної лексики (Е.А. Валга, Н.В. Романова, О.М. Шапошник) тощо.

Незважаючи на великий інтерес до аналізованого прошарку мовних одиниць та значну кількість наукових праць, присвячених їх проблемам, дослідження німецькомовної емотивної лексики в царині релігійного дискурсу лишається дотепер на периферії. Це й зумовлює актуальність вибору пропонованої статті.

Мета студії полягає в окресленні парадигми емотивної лексики релігійного дискурсу та визначенні її семантики.

Відповідно до мети необхідно розв'язати такі завдання: 1) розкрити коротко специфіку

релігійного дискурсу та біблійних текстів Євангелія; 2) інвентаризувати й описати емотивну лексику з урахуванням її семантичного потенціалу; 3) класифікувати аналізовані елементи за семантичною ознакою.

Методологічно дослідження спирається на постулати та принципи антропоцентричності, що «передбачає перехід інтересів дослідника з об'єкта пізнання на суб'єкта, тобто перехід до аналізу людини в мові й мови в людині» (Морозова, 2018: 77).

2. Специфіка релігійного дискурсу та біблійні тексти Євангелій

Здобутки сучасної лінгвістики в дослідженні релігійного дискурсу свідчать про два основні різновиди тлумачень: широке й вузьке (Бобирева, 2008: 162). Релігійний дискурс у широкому розумінні постає як сукупність певних дій, пов'язаних із залученням людини до віри та як множинність мовленевих актів, що супроводжують процес взаємодії комунікантів. У вузькому смислі релігійний дискурс охоплює мовленеві акти, що використовують у релігійній сфері (там само). У нашому дослідженні релігійний дискурс тлумачимо у річищі німецької наукової традиції як корпус біблійних текстів Євангелій (Jung, 2005), тобто як матеріал аналізу (Карасик, 2007: 350).

Перш ніж розглянути семантику емотивної лексики, нагадаємо, що емпіричний матеріал являє собою новий переклад Женевського біблійного товариства, виконаний у 2013 р. на основі грецьких текстів і перекладів Ф.Є. Шлахтера (Bibel, 2013: VIII, IX).

Провідною ідеєю канонічних Євангелій у "Das Neue Testament" є прихід Месії, званого Ісусом Христом, до обраного народу.

Є чотири варіанти опису життя Спасителя, написаних різними авторами – Матвієм (збирачем податків), Марком (священником), Лукою (лікарем), Іваном (заможним підприємцем) (Сорока, 2001: 4, 14, 15, 38), що засвідчують історію земного життя Боголю-

дини, дива, які Вона творила на доказ свого Божества, Її учення про Любов до ближнього, страждання за гріхи людей, смерть на хресті, воскресіння із мертвих і вознесіння на небо.

За структурою аналізовані Євангелія належать до двох різновидів: симетричні й асиметричні. У симетричних Євангелія розділи й вірші мають однаковий статус, тобто вони збігаються у межах корпусу вибирання. Наприклад, мінімальній кількості розділів відповідає мінімальна кількість віршів у Євангелії від св. Марка – 16 розділів, 678 віршів, у Євангелії від св. Івана кількість розділів і віршів наближена до посередньої – 21 розділ, 879 віршів. Асиметричні Євангелія комбінують максимальний обсяг розділів та більш ніж посередній обсяг віршів (Євангелія від св. Матвія – 28 розділів, 1070 віршів) або максимальний обсяг віршів та більш ніж посередній обсяг розділів (Євангелія від св. Луки – 1151 вірш, 24 розділи).

Тематика Євангелія відображає функції Ісуса Христа та Його природу. Зокрема, **Матвій** розповідає про Ісуса Христа як **Месію**, що обходив усі галілейські міста й оселі, навчаючи в їхніх синагогах та проповідуючи Євангеліє Царства Небесного. **Марк** говорить про Ісуса Христа як **Сина Божого**, що хрестився у Йордані від Івана, був сорок днів у пустелі без людей, зі звіриною та Ангелами, випробовуваний Сатаною. Повернувшись у соціум, Він лікував біснுவатих, недужих, прокажених, розслаблених, сухоруких, кровоточивих, глухонімих, сліпих, епілептиків, не цурався грішників. **Лука**, навпаки, підкреслює **біологічне походження** та **духовне виховання** Ісуса Христа, експліковане через притчі, проповіді, молитву, каяття, ідею про спасіння душі та вічне життя, трансформацію зовнішності. **Іван** доводить, що Ісус Христос – **Боголюдина**, моральний Ідеал та священна Жертва, що між Сином і Отцем є сакральний зв'язок, механізмом якого є воля Творця, що Ісус Христос з'явився Своїм учням після смерті над Тиверіядським морем і допоміг їм наловити багато риби.

Таким чином, релігійний дискурс засвідчує складну тематику, в річищі якої реалізується емотивна лексика, поєднує об'єктивну реальність і уявну, що беруть певну участь у конструюванні змісту емотивних лексем, містить безліч перехідних моментів між земним і неземним буттям, що створює емоційну напругу між смислом і актуальністю тексту, висвітлює світогляд авторів і їхнє емоційне ставлення до Ісуса Христа.

3. Семантика емотивної лексики в релігійному дискурсі

Відповідно до тематики Євангелій Ф.С. Шлахтер добирає лексичні засоби, корпус яких становить близько 79 350 слів (Bibel, 2013: 689–797). Словоформи – це ті ж самі слова, але у вузькому розумінні. Виділяємо три різновиди словоформ: лексичні, морфологічні й синтаксичні. Лексичні словоформи номінують предмет (емоції) *fürchtete sich (vor) (4)* (страх), *Schuld (2)* (провина), *Glücklich (19)* (прояв радості), морфологічні відбивають семантичні можливості предмета, до прикладу, дієслівні словоформи *erschrecken* і *erschrak* маніфестують інтенсивність емоції страху, справді пережиту сукупністю людей та однією людиною, синтаксичні словоформи беруть участь у творенні словосполучень і речень як словесних моделей *Ihr werdet von Kriegen hören; ihr werdet hören, dass Kriegsgefahr droht. Lasst euch dadurch nicht erschrecken. Es muss so kommen, aber das Ende ist es noch nicht* (Mt 24:6). «Ви ж про війни почуєте, і про воєнні чутки, – глядіть, не лякайтесь, бо «статись належить тому». Але це не кінець ще» (переклад українською мовою Івана Огієнка. – Н.Р.) (Біблія, 2015: 965).

Через обсяг статті доцільним уявляємо реконструювати досліджувані семантими.

Спостереження над емпіричним матеріалом виявило понад 25 семантичних підтипів, у тому числі позначення:

1) емотивно-оцінного **ставлення** до навколишнього світу *Während er sich noch mit diesem Gedanken trug, erschien ihm im Traum ein Engel des Herrn und sagte zu ihm: "Josef, Sohn Davids, zögere nicht, Maria als deine Frau zu dir zu nehmen! Denn das Kind, das sie erwartet, ist vom Heiligen Geist* (Mt 1:20). *Doch er fürchtete sich davor, nach Judäa zu ziehen, weil er hörte, dass dort als Nachfolger von Herodes dessen Sohn Archelaus regierte* (Mt 2:22). *Jesus entgegnete: "In der Schrift heißt es aber auch: Du sollst den Herrn, deinen Gott, nicht herausfordern!"* (Mt 4:7). *Denn "mögen sie auch sehen, sie sollen nichts erkennen, und mögen sie auch hören, sie sollen nichts verstehen, damit sie nicht etwa umkehren und ihnen vergeben wird."* (Mk 4:12). *Ich sage euch aber: Ellia ist bereits gekommen, und sie haben mit ihm gemacht, was sie wollten; so steht es ja auch über ihn in der Schrift.* (Mk 9:13). *Er wird keinen Wein und keine starken Getränke zu sich nehmen, und schon im Mutterleib wird er mit dem Heiligen Geist erfüllt sein* (Lk 1:15). 'Wir

haben ja Abraham zum Vater!' (Lk 3:8). *Bist du etwa mehr als unser Stammvater Jakob, der uns diesen Brunnen gegeben und selbst von seinem Wasser getrunken hat – er und seine Söhne und seine Herden?*" (Joh 4:12). *"Kommt mit, ich habe einen Fremden getroffen, der mir alles auf den Kopf zugesagt hat, was ich getan habe! Ob er wohl der Messias ist?"* (Joh 4:29).

Маркерами емотивно-оцінного ставлення є частки *aber, auch, Doch, etwa, ja, nicht, noch, schon, wohl* та ін. Будучи невідмінюваними словами, частки відносяться до всього речення, не впливають на істинне значення висловлювання, виражають ставлення мовця до сказаного. Наприклад, частка *aber* указує на досаду Ісуса й підтверджує прихід Іллі як предтечі, частка *auch* підсилює бажання Ісуса не стільки повчати життєвим істинам народ, скільки підготувати його до нової етики, частка *Doch* підтверджує страх Йосипа повернутися з родиною до Назарета після смерті Ірода і водночас реалізує рішучість чоловіка змінити маршрут руху, частка *etwa* із запереченням *nicht* свідчить про підвищену емоційність висловлювання, позитивне й терпляче ставлення мовця до невизначеного терміну духовних перемін, конвергенція часток указує як на інтенсивність емоційного ставлення, так і на афективний стан мовця, зокрема, частки *ja* і *auch* засвідчують авторитетність і визнання Святого Письма Ісусом. Отже, частки є не просто елементами побудови граматичного емотивного висловлювання, але й одним із економних способів створення додаткової смислової, емотивно-оцінної, експресивної інформації;

2) дії, спрямованої на об'єкт (носія емоційного стану) *Angst hatten vor, sich ärgern über, in Aufregung versetzen, auslachen, beeindrucken, bewundern, mit der Angst zu tun bekommen, beschimpfen, erregen, erstaunen, Freude haben an, sich freuen über, sich fürchten vor, hassen, höhnen, küssen, leid tun D., lieben, lustig machen über, quälen, schlagen, schreien, sich sehnen nach, seufzen, sich auf die Knie werfen vor, spotten, Spott treiben mit, staunen über, trauern, umfassen [Füße], verachten, verspotten, weinen, sich auf den Boden werfen vor, sich wundern über.*

У наведених прикладах виділяємо (зворотні) дієслова, що керують знахідним відмінком або прийменником і давальним чи знахідним відмінками, сталі словосполучення з керуванням. Ці дії пов'язані з негативними емоціями – страх, гнів, горе, презирство, позитивними – подив, радість, любов, нейтраль-

ними – хвилювання. Домінують негативні емоції страх і гнів. При цьому емоція страху характерна лише для людини, емоцію гніву переживають Бог і людина. Гнів Бога священний, панує над земним світом, він контрольований і підпорядкований, гнів людини диференціюють на грішний і безгрішний. Грішний гнів засуджують, безгрішний схвалюють (Мацьків, 2009: 402–403);

3) інтенсивності емоцій *Angst und Grauen, außer sich vor Staunen, außer sich vor Zorn sein, Freuden, furchtbar leiden, große Freude, große Qualen leiden, heftige Vorwürfe machen, hoch erfreut sein, hochverehrt, in Angst und Schrecken geraten, in große Erregung geraten, in große Unruhe geraten, tief seufzen, jubeln, lachen, laut klagen, laut weinen und klagen, lautes Jammern und angstvolles Zittern und Beben, lautes Weinen und Klagen, sehr erschrecken, sehr erstaunt sein, sehr traurig werden, sich so sehr freuen, so sehr lieben, so sehr packt die Angst, so sehr in Erschrecken versetzen, tief beeindruckt sein, tief betroffen sein, trauern und weinen, triumphieren, voll Furcht und Staunen, voll Zorn und zugleich tief betrübt, voller Freude, voller Freude und Jubel sein, voller Liebe, voller Staunen, voller Verwunderung, voller Zorn, völlig überrascht sein, von ganzem Herzen lieben, von Angst und Grauen gepackt, überglücklich sein, Überheblichkeit, weinen und trauern, wirklich sonderbar, zum großen Erstaunen, zutiefst bestürzt sein / erschrecken über, zu Tode betrübt sein, Sie hatten solche Angst, dass sie niemand etwas von dem erzählten, was sie erlebt hatten."* (Mk 16:8). *Als König Herodes das hörte, erschrak er und mit ihm ganz Jerusalem* (Mt 2:3). *Über diese Antwort waren sie so verblüfft, dass sie Jesus in Ruhe ließen und weggingen* (Mt 22:22). *Im Gegenteil, seine Antwort hatte sie so verblüfft, dass sie nichts zu sagen wussten* (Lk 20:26). *Der Kampf wurde so heftig, und Jesus betete mit solcher Anspannung, dass sein Schweiß wie Blut auf die Erde tropfte* (Lk 22: 44).

Індикаторами (вказівками) інтенсивності в наведених прикладах є лексико-граматичні засоби та синтаксичні. З-поміж лексико-граматичних індикаторів виокремлюємо: парні словосполучки з градацією емоції *Angst und Grauen, weinen und trauern*, прийменники з просторовим значенням *außer*, прикметники *groß, heftig, hoch, hochverehrt, laut, voll, voller, ganz*, прислівники *furchtbar, tief, laut, sehr, völlig, zutiefst, so, wirklich*, емотивні дієслова, іменники із семою 'інтенсивність вияву емоції', словосполучення *so heftig, so sehr, zu Tode*, вказівний займенник *solche*.

Синтаксичні засоби реалізуються на рівні синтаксису. Йдеться про моделі складних і ускладнених речень, що описують емоційний стан страху та подиву крізь призму емоційної оцінки з лінійкою «позитив – негатив». Складні речення апелюють до складнопідрядного речення присудка (див. Mt 22:22; Lk 20:26), ускладнені тотожні періоду (див. Mk 16:8; Lk 22:44);

4) емоційного стану: а) реального *ärgerlich sein, barmherzig sein, bestürzt sein, beeindruckt sein, empört sein, entsetzt sein, entrüstet sein, erfreut sein, erschrocken sein, erstaunt sein, gleichgültig sein, gottesfürchtig sein, schuldig sein, überrascht sein, überwältigt sein, von Furcht gepackt sein, von sinnloser Wut gepackt wurden, vor Angst zittern, zornig sein, zufrieden sein*; б) уявного *Er wäre froh gewesen, wenn er seinen Hunger mit den Schoten, die die Schweine fraßen, hätte stillen dürfen, doch selbst davon wollte ihm keiner etwas geben* (Lk 15:16).

У корпусі вибирання реальний емоційний стан експліковано трьома структурними моделями: 1) копула + предикатив, пасивна форма дієслова в імперфекті + предикатив; 2) метафоричне дієслово в будь-якій часовій формі активу + предикатив; 3) уявний пов'язаний із плюсквамперфектом кон'юнктивом, що реалізує бажання голодної людини та виражає її лояльне ставлення до ситих людей іншого («чужого») народу;

5) характеристики, властивості дії *ärgerlich, ausdrücklich, aus Neid, betroffen, ehrfurchtsvoll, erstaunt, gern, gespannt, glücklich, höhnisch, mit Freuden [aufnehmen], spöttisch, traurig, überrascht, verächtlich, verwundert, wehe, zitternd, zurückhaltend*.

Маркери цього семантичного підтипу еквівалентні прислівникам і словосполученням. Прислівники, як відомо, автономні частини мови, що не змінюються у разі вживання. Можуть стояти перед усіма повнозначними частинами мови й деякими неповнозначними – прийменниками й частками (Панков, 2009: 11).

У нашому разі прислівники супроводжують дієслова мовлення *Seine Nachbarn und die, die ihn bis dahin als Bettler gekannt hatten, fragten verwundert: "Ist das nicht der, der am Straßenrand saß und bettelte?"* (Joh 9:8), забарвлюючи їхню семантику, модифікуючи (підсилюючи) *Doch Jesus verbot ihnen ausdrücklich, jemand etwas davon zu erzählen* (Mk 5:40) або трансформуючи *Die Leute, die vorübergingen, schüttelten den Kopf und riefen höhnisch: "Du wolltest doch den Tempel*

niederreißen und in drei Tagen wieder aufbauen! (Mt 27:39, 40); дієслова руху *Zitternd trat sie vor und warf sich vor Jesus nieder* (Lk 8:47). *Die Menschen, <...> schlugen sich an die Brust und kehrten betroffen in die Stadt zurück* (Lk 23:48); дієслова стативи "Worüber redet ihr denn miteinander auf eurem Weg?", *fragte er sie. Da blieben sie traurig stehen* (Lk 24:17);

6) заперечення *nichts befürchten, fassungslos, keine Leidensmiene aufsetzen, keine Schuld hätten, keine Sorgen machen, sich nicht fürchten, Ihr braucht nicht zu erschrecken!* (Mk 16:6), *nicht erschrecken, nicht erstaunt, nicht quälen, nicht trauern, nicht weinen, ohne Furcht, Seid deshalb nicht erstaunt, wenn ich euch sage, dass der Tag kommt, an dem die Toten in ihren Gräbern die Stimme des Sohnes hören und herauskommen werden* (Joh 5:28), *sich nicht entmutigen lassen, sich nicht kümmern um, Unruhe, unschuldig*.

Тут маркерами заперечень є *nichts, -los, keine* (уявне), *keine* (реальне), *nicht, ohne, Un-* (іменник), *un-* (прикметник). Виокремлюємо дві групи маркерів: морфологічну й лексичну. Морфологічна група охоплює афікси *-los, Un-, un-*, лексична – неозначені займенники *nichts, keine* (уявне, реальне), частку *nicht*, прийменник *ohne*. Заперечують емоцію страху, емоцію гніву, емоцію подиву, емоцію горя, уявну та реальну емоцію провини, психічний стан, стан психофізіологічної і психічної рівноваги.

Заперечення перелічених емоцій та станів не означає, що людина переживає антонімічні емоції. Наприклад, у вірші *Doch nicht darüber sollt ihr euch freuen, dass euch die Geister gehorchen. Freut euch vielmehr, dass eure Namen im Himmel aufgeschrieben sind.*" (Lk 10:20) відображено духовні цінності та позитивне ставлення Ісуса до них. Цінностями тут визнають моральні вчинки, а не маніпуляцію іншими істотами. У цьому контексті емоція радості є хибною реакцією на владу, даровану Боголюдиною. Очевидною є дуальність природи емоції радості: учні Ісуса сприймають її ситуативно й предметно, Ісус – сакрально й духовно. Аналогічне ставлення простежуємо і до емоції подиву *Darum sei nicht erstaunt, wenn ich dir sage: Ihr müsst von neuem geboren werden* (Joh 3:7). Ісус наказує фарисею не виявляти подиву в процесі спілкування.

Отже, заперечення певної емоції детерміноване трансцендентним світоглядом Ісуса та Його менталітетом. Менталітет Ісуса не можна зводити до традиційної інтерпретації – «національний характер» (Юревич, 2013: 91),

він набагато глибший, виходить за межі земного буття, пов'язаний із вселенським, космічним, сакральним, переплетений із загальнолюдським і окремих східних народів та племен (Ткаченко, 2001);

7) **форми** вияву емоцій *Empörung, Furcht, Gräuel, Groll, Jubel, Leiden, Schreck, Sehnen, Weinen, Wut*.

Відповідно до наведених прикладів грабують такі емоції, як-от: гнів, страх, радість, горе. Найбільше відтінків мають емоція страху: боязнь *Furcht* – жах *Gräuel* – переляк *Schreck*, емоція гніву: прихований гнів *Groll* – обурення *Empörung* – лють *Wut* та емоція горя: страждання *Leiden* – туга *Sehnen* – плач *Weinen*;

8) **дії**, спрямованої на суб'єкт (носія емоційного стану) *sich beschämen, erleben, erleiden, erschrecken, sich freuen, sich ein Herz nehmen, sich schämen, sich an die Brust schlagen, sich sehnen, sich wundern, sich zufrieden geben mit*.

Індикаторами дії, спрямованої на суб'єкт (носія емоційного стану) є зворотні дієслова з керуванням *sich schlagen an, sich zufrieden geben mit* та без нього *sich beschämen, sich freuen, sich ein Herz nehmen, sich schämen, sich sehnen, sich wundern*, похідні дієслова з префіксом *er-*, де *er-* виражає межу психічних сил людини *erleben* або підсилює її емоційний стан *erleiden, erschrecken*;

9) назви **емоцій** *Angst, Erstaunen, Freude, Liebe, Neid, Schande, Schuld, Verachtung, Weh(e), Zorn*.

Парадигма назв емоцій розмаїта: від страху *Angst* до подиву *Erstaunen*, радості *Freude*, любові *Liebe*, заздрості *Neid*, сорому *Schande*, провини *Schuld*, презирства *Verachtung*, горя *Weh(e)*, гніву *Zorn*.

За модальністю переживання ці емоції поділяємо на позитивні й негативні (Ізард, 2008: 34). Позитивними є емоції подиву, радості, любові, всі інші належать до негативних емоцій, а саме: страх, заздрість, сором, провини, презирство, горе, гнів. Домінування негативних емоцій зумовлено гріховною природою людини;

10) **об'єкта** (носія емоційного стану) *Beschuldigungen, Freudenfest, Klagelieder, Kuss, Schreckliches, Tränen, Trauerzug, Verwünschungen, Wunder, Wunderbares*.

У цьому разі маркер тотожний одному лексико-граматичному класу – іменникам, що вживаються в однині *Freudenfest, Kuss, Schreckliches, Trauerzug, Wunder, Wunderbares* і множині *Beschuldigungen, Klagelieder, Tränen, Verwünschungen*, містить інваріантну

сему 'емоція' або диференційну сему 'емоція провини', 'емоція радості', 'емоція горя', 'емоція любові', 'емоція страху', 'емоція гніву', 'емоція подиву' тощо;

11) **ознаки** *bange, furchtbar, geliebt, glücklich, lustig, schreiend, schuldig, traurig, verachtet, wunderbar*.

Маркерами ознак є прикметники *bange, furchtbar, glücklich, lustig, schuldig, traurig, wunderbar* та дієприкметники *geliebt, verachtet*. Прикметники пов'язані з емоціями страху *bange, furchtbar*, радості *glücklich, lustig*, провини *schuldig*, суму *traurig*, подиву *wunderbar*, дієприкметники співвідносяться з емоціями любові *geliebt* і презирства *verachtet*;

12) **зміни** емоційного стану "Bevor der Hahn zweimal kräht, wirst du mich dreimal verleugnen." Und er **brach in Tränen aus** (Мк 14:72). *Zacharias erschrak und wurde von Furcht gepackt* (Лк 1:11). *Du wirst voller Freuden und Jubel sein und auch viele andere werden sich über seine Geburt freuen* (Лк 1:14), *von Furcht gepackt werden, zornig werden*.

Із прикладів видно, що зміну емоційного стану реалізують лексичні засоби, синтаксичні та стилістичні. Лексичні засоби являють собою словосполучення із дієсловом *werden* та предикативом, синтаксичні ґрунтуються на конструкції майбутнього часу, стилістичні апелюють до стилістичного контексту та метафори;

13) емоційних **патернів** страх + радість *Die Frauen waren erschrocken, aber doch voller Freude* (Мт 28:8); хвилювання + тривога *in Sorge und Unruhe*, сум + страх *Traurigkeit und Angst*, подив + страх *erstaunt und erschrocken sein*, страх + подив *Furcht und Staunen*, гордість + пихатість *stolz und hochmütig*.

Маркерами емоційних патернів є пари слів із емотивним значенням у межах формули «емоція1 + емоція2». При цьому комбінують негативні емоції і позитивні або негативні й позитивні. Виділяємо три основні моделі: емотивний прикметник + емотивний іменник; емотивний іменник1 + емотивний іменник2; емотивний прикметник1 + емотивний іменник2;

14) **активаторів** емоцій *vor Angst, vor Empörung, vor Freude, vor Kummer*.

Під активатором емоцій розуміють їхнє джерело (Ізард, 2008: 59). Розрізняють три типи активаторів: 1) нейронні й нервово-м'язові; 2) афективні; 3) когнітивні. Нейронними й нервово-м'язовими активаторами є діяльність головного мозку, наркотичні препарати, експресивна поведінка (міміка, пантоміміка),

зміна температури крові мозку й подальші нейрохімічні процеси. До афективних активаторів належать: біль, статевий потяг, втома, інша емоція. Когнітивні активатори тлумачать через оцінку, атрибуцію, пам'ять, антиципацію (там само). На цьому тлі маємо третій тип активаторів, а саме оцінку;

15) **необхідності, примусу** “*Denn der Menschensohn wird vieles erleiden müssen*”, *sagte er; “und wird von den Ältesten, den führenden Priestern und den Schriftgelehrten verworfen werden; er wird getötet werden und drei Tage danach auferstehen.”* (Lk 9:22). *Aber jetzt mussten wir doch feiern und uns freuen; denn dieser hier, dein Bruder, war tot, und nun lebt er wieder; er war verloren, und nun ist er wiedergefunden.”* (Lk 15:32). *Vorher muss er jedoch vieles erleiden und wird von der jetzigen Generation verworfen werden* (Lk 17: 25).

Маркерами необхідності, примусу є модальне дієслово *müssen* у майбутньому часі, минулому або теперішньому + емотивне дієслово;

16) **волюнтативу** *Freut euch und jubelt! Denn im Himmel wartet eine große Belohnung auf euch* (Mt 5:12). *Liebt eure Feinde, und betet für die, die euch verfolgen* (Mt 5:44). *Aber Jesus wandte sich zu ihnen um und sagte: “Ihr Frauen von Jerusalem, weint nicht über mich! Weint über euch selbst und über eure Kinder!* (Lk 23:28).

Індикатором волюнтативу є морфо-синтаксичні засоби, які тісно пов'язані з формою дієслова та наказовим способом дієслова. При цьому імператив уживають у 2-й особі однини або в 2-й особі множини;

17) **часу** *Zeit der Not, wird eine Not herrschen.*

Маркери часу відображено двома різновидами мовних засобів: лексичними й граматичними. Лексичні засоби постають у вигляді номена *Zeit*, поєднаного з емотивним іменником у родовому відмінку однини *Not*, граматичні пов'язані з граматичною категорією – майбутнім часом, що дистанціює емоційне явище;

18) **межі** емоційного стану *zum grenzenlosen Erstaunen, zu seinem Erstaunen.*

Тут акцентуємо увагу на прийменнику давального відмінка *zu*, що вживається на позначення напрямку й мети руху. Виділяємо варіанти межі емоційного стану: загальна межа як невіддільна частина емоції *zum* та окремішня межа емоції *zu seinem*;

19) **вищого ступеня** емоційного стану *mehr als lieben, noch mehr erschrecken.*

Маркерами є сполучник *als* та прислівник *noch*. Сполучник *als* поєднує прислівник міри

й ступеня *mehr* з емотивним дієсловом *lieben* і модифікує останнє, прислівник *noch* підсилює прислівник міри й ступеня *mehr*, прирощує обсяг жаху, сягає його крайньої межі *erschrecken*;

20) **якості** життя *Sie hören das Wort, doch im Lauf der Zeit wird es von den Sorgen, dem Reichtum und den Freuden, die das Leben bietet, verdrängt, sodass keine Frucht reifen kann* (Lk 8:14). Індикатором якості життя є морфо-граматичний засіб – емотивні іменники в давальному відмінку множини *Sorgen* і *Freuden* та підрядне означальне речення *die das Leben bietet*;

21) **суб'єкта** (носія емоційного стану) *Leidende* (мн.).

За своїм лексичним характером *Leidende* є полісемічним іменником, що вживається у множині на позначення хворих, страждених і носіїв емоції горя. Семантику *Leidende* виявляємо за допомогою лінгвістичного контексту або стилістичного. Лінгвістичний контекст як «сукупність формально фіксованих умов» уточнює «зміст будь-якої мовної одиниці» (Приходько, 2001: 243), стилістичний – розширює або додає елементам оказіонального емоційного забарвлення (Риффатер, 1980: 69–97);

22) **тривалості** емоційного стану *Er hat mit dieser Sünde eine ewige Schuld auf sich geladen.*” (Мк 3:29).

Поява цього семантичного підтипу емотивної лексики зумовлена темпоральним прикметником *ewig*, що стоїть перед полісемічним іменником *Schuld* зі значенням «провина»;

23) **психологічного** стану *Zitternd vor Furcht und Entsetzen verließen die Frauen das Grab und liefen davon* (Мк 16:8).

Індикатором психологічного стану є граматичний засіб – просте поширене речення, що описує зовнішній вияв пережитого жінками страху в печері-гробу, інтенсивність цього переживання, а також невербальну емоційну поведінку;

24) **смаку** *in bitterer Verzweiflung weinen.*

Маркером смаку є прикметник *bitter*, що вживають метафорично для позначення інтенсивності переживання емоції горя;

25) **повинності** *Jetzt wird er dafür hier getröstet, und du hast zu leiden* (Lk 16:25).

Індикатором повинності є граматична конструкція *haben + zu + Infinitiv*.

26) **уточнення** емоційного переживання *Musste denn der Messias nicht das alles erleben, um zu seiner Herrlichkeit zu gelangen?* (Lk 24:26).

Цю семантику реалізовано морфологічними засобами, синтаксичними й стилістичними. Морфологічні засоби – два лексико-граматичні класи: дієслова *müssen*, *erleben* та частки *denn*, *nicht*, синтаксичні зводимо до питального речення без питального слова та інфінітивного звороту мети *um... zu*, стилістичні детермінує естетична функція питального висловлювання, яке бере участь у творенні особливої фігури – риторичного питання (Кондратенко, 2001: 11–13). Риторичне питання передає тут внутрішню опозицію «необхідність – непотрібність», експлікує лівобічний її член, що сигналізує про головний обов'язок Месії – урятувати людство від зла.

4. Висновки

Проведений аналіз дає змогу виокремити формально три різновиди емотивних лексем: ті, що вживаються найчастіше, ті, що вживаються рідко, ті, що вживаються відносно помірно. Найчастішими визнаємо перші шість позицій: 1) емотивно-оцінне ставлення до навколишнього світу; 2) дія, спрямована на об'єкт (носія емоційного стану); 3) інтенсивність емоцій; 4) емоційний стан: а) реальний; 5) характеристика, властивість дії; 6) заперечення; рідко вживаються останні шість позицій: 21) суб'єкт (носії емоційного стану); 22) тривалість емоційного стану; 23) психологічний стан; 24) смак; 25) повинність; 26) уточнення емоційного переживання. Медіальне положення посідають: назва форм вияву емоції (позиція 7); дія, спрямована на суб'єкт (носія емоційного стану) (позиція 8); назва емоції (позиція 9); ознака (позиція 10); об'єкт (носії емоційного стану) (позиція 11); зміна емоційного стану (позиція 12); емоційні патерни (позиція 13); активатори емоцій (позиція 14); необхідність (позиція 15); волюнтатив (позиція 16).

Гіпотетичними механізмами, що забезпечують перехід від рідкісного вживання емотивної лексики до найчастішого, є якість життя (позиція 20); вищий ступінь емоційного стану (позиція 19); межа емоційного стану (позиція 18) та час (позиція 17).

Загалом, семантичні підтипи емотивної лексики релігійного дискурсу тісно взаємодіють із надприродними істотами й природними. Йдеться про Ангелів, Ісуса Христа, Бога (надприродні істоти), учнів Ісуса, апостолів, можновладців і пересічних людей (природні істоти). В цьому контексті семантика емотивної лексики функціонує у межах формул «чуже – своє», «сакральне – профане», «священне – несвященне», «Боже – людське», «духовне – бездуховне», «раціональне – емо-

тивне». Отже, з певним застереженням стверджуємо, що емотивна лексика бере активну участь у творенні емотивно-оцінного поетичного тексту й словесного поетичного образу емоцій, впливає на ступінь сприйняття останніх, дає змогу систематизувати знання етносу про емоції теїстичної категорії.

Перспективою роботи є зіставний аналіз семантичних підтипів емотивної лексики Старого та Нового Заповітів (німецькою мовою або німецькою та українською мовами).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безугла Л.Р., Романченко І.О. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі. Харків : ФОП Лисенко І.Б., 2013. 182 с.
2. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Київ : Українське біблійне товариство, 2015. 1232 с.
3. Бобырева Е.В. Религиозный дискурс: ценности и жанры. *Знание. Понимание. Умение*. Москва : Московский гуманитарный университет, 2008. № 1. С. 162–167.
4. Изард К.Э. Психология эмоций. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 464 с.
5. Карасик В.И. Языковые ключи. Волгоград : Парадигма, 2007. 520 с.
6. Кондратенко Н.В. Питальні речення в українському поетичному мовленні : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2001. 16 с.
7. Мацьків П.В. Семантична опозиція *Божі якості/людські якості* в біблійному дискурсі. *Проблеми зіставної семантики*. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2009. Вип. 9. С. 401–406.
8. Морозова І.І. Стереотипізація персонажного мовлення. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018. Вип. 87. С. 77–84.
9. Панков Ф.И. Функционально-коммуникативная грамматика русского наречия : автореф. дисс. ... докт. филол. наук : 10.02.01. Москва, 2009. 47 с.
10. Приходько Г.І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові. Запоріжжя : ЗДУ, 2001. 362 с.
11. Риффатер М. Критерии стилистического анализа. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс, 1980. Вип. 9. С. 69–97.
12. Сорока В.І. Методичні вказівки до вивчення Біблії у курсі «Історія української літератури Х – XVIII ст.». Херсон : Айлант, 2001. 48 с.
13. Формановская Н.И. Эмоции, чувства, интенции, экспрессия в языковом и речевом выражении. *Эмоции в языке и речи*. Москва : РГГУ, 2005. С. 106–116.
14. Юревич А.В. К проблеме базовых компонентов национального менталитета. *Психологический журнал*. Москва : Российская академия наук, 2013. № 4. Т. 34. С. 89–100.
15. Die Bibel. Romanel-sur-Lausanne : Bolanz Verlag, 2013. 978 S.
16. Jung M. Diskurshistorische Analyse – eine linguistische Perspektive. *Sprachgeschichte als Zeitgeschichte*. Hildesheim : Olms, 2005. S. 165–193.

REFERENCES:

1. Bezugla, L.R., Romanchenko, I.O. (2013). Lingvopragmatyka dyskryminatsij u publitsystuchnomu dyskursi [Linguistic pragmatic of discrimination in newspaper discourse]. Charkiv: Lysenko I.B. [in Ukrainian].
2. (2015). Bibliya abo Knyhy Svyatogo Pysma Starogo i Novogo Zapovitu [The Bible or the Books of Saint Writing of the Old and the New Testament]. Kyiv: Ukrainian Biblical association [in Ukrainian].
3. Bobyreva, E.V. (2008). Religioznyj diskurs: tsennosti i zhanry [The religious discourse: values and genres]. *Knowing. Understanding. Know-how*. Moscow: Humanitarian University of Moscow, no. 1, pp. 162–167 [in Russian].
4. Izard, C.E. (2008). Psichologiya emotsij [The Psychology of emotions]. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
5. Karasik, V.I. (2007). Yazykovye klyuchi [Language keys]. Volgograd: Paradigm [in Russian].
6. Kondratenko, N.V. (2001). Pytalni rechennya v ukrajinskomu poetychnomu movlenni [Interrogative sentences in the Ukrainian poetical speech] (Extended abstract of candidate's thesis). Odessa [in Ukrainian].
7. Matskiv, P.V. (2009). Semantychna opozytisiya *Bozhi yakosti/lyudski yakosti* v biblijnomu dyskursi [Semantic opposition *God quality/human quality* in the biblical discourse]. *Problems of confrontation semantics*. Kyiv: Publish Centre of Kyiv National linguistic University, issue 9, pp. 401–406 [in Ukrainian].
8. Morozova, I.I. (2018). Stereotypizatsiya personazhnogo movlennya [Stereotyping of Characters' Speech]. *Messenger of Kharkiv National University name's V.N. Karazin*. Kharkiv: KhNU of Karazin, issue 87, pp. 77–84 [in Ukrainian].
9. Pankov, F.I. (2009). Funktsionalno-kommunikativnaya grammatika russkogo narechiya [Function-communication grammar of Russian adverb] (Extended abstract of Doctor's thesis). Moscow [in Russian].
10. Prykhodko, H.I. (2001). Sposoby vuzrazhennya otsinky v suchasnij anglijskij movi [Ways of expression of valuing in modern English]. Zaporizhzhya: State University of Zaporizhzhya [in Ukrainian].
11. Riffater, M. (1980). Kriterij stilisticheskogo analiza [Criteria of stylistic analysis]. *New in foreign linguistic*. Moscow: Progress, issue 9, pp. 69–97 [in Russian].
12. Soroka, V.I. (2001). Metodichni vkazivky do vyvchennya Biblii u kursi "Istoriya ukrajinskoj literatury X – XVIII st." [Methodical directives to learning of the Bible for course "History of the Ukrainian literature of the X – XVIII centuries"]. Kherson: Ailant [in Ukrainian].
13. Formanovskaya, N.I. (2005). Emotsii, chuvstva, ingtentsii, ekspressiya v yazykovom i rechevom vyrazhenii [Emotions, senses, intentions, expression in language and speech]. *Emotions in language and speech*. Moscow: RHSU, pp. 106–116 [in Russian].
14. Yurevich, A.V. (2013). K probleme bazovykh komponentov natsionalnogo mentaliteta [To problem of basic components of national mentality]. *Psychological magazine*. Moscow: Russian Academy of Sciences, no. 4, vol. 34, pp. 89–100 [in Russian].
15. (2013). Die Bibel [The Bible]. Romanel-sur-Lausanne: Bolanz Verlag [in German].
16. Jung, M. (2005). Diskurshistorische Analyse – eine linguistische Perspektive [Discourse historical analysis - a linguistic perspective]. *Sprachgeschichte als Zeitgeschichte*. Hildesheim: Olms, pp. 165–193 [in German].